

Encyklopedia Solidarności

<https://encysol.pl/es/encyklopedia/hasla-rzeczowe/13503,Huta-Stalowa-Wola.html>
19.05.2024, 13:59

Huta Stalowa Wola

Huta Stalowa Wola, wybudowana i uruchomiona 1937-1939, największa inwestycja Centralnego Okręgu Przemysłowego, do 1948 pn. Zakłady Południowe; oficjalne otwarcie ZP odbyło się 14 VI 1939; produkowano haubice, armaty dalekonośne, lufy do działek przeciwlotniczych, części dla przemysłu lotniczego, samochodowego. W IV 1939 zakłady zatrudniały ok. 3,6 tys. osób. Równocześnie z ZP powstawało osiedle, które w 1938 otrzymało nazwę Stalowa [Wola](#) (prawa miejskie od IV 1945), do IX 1939 liczba mieszkańców sięgała 4 tys. osób. Na początku XI 1956 powstał samorząd robotniczy, którego głównym celem było włączenie załogi do zarządzania przedsiębiorstwem; w wielu przypadkach samorząd zastępował związki zawodowe. 1967-1972 HSW nawiązała kooperację z fabrykami zagranicznymi: Jones, Coles (Anglia), Stetter (Niemcy), Clark Equipment, Harvester (USA); nie zaprzestano produkcji zbrojeniowej, od 1976 rozpoczęto produkcję transporterów opancerzonych. W 1972 HSW przekształciła się w Kombinat Przemysłowy HSW, skupiający zakład macierzysty, Filie w Janowie Lubelskim, Leżajsku, Strzyżowie, Zaklikowie, Fabrykę Urządzeń Transportowych w Suchedniowie, Fabrykę Maszyn w Radomsku. KP HSW stał się w l. 70. jednym z największych w Polsce eksporterów, zatrudniał blisko 25 tys. osób, a sama HSW – ok. 20 tys.

W 1976 doszło w HSW do protestu przeciwko wprowadzonym podwyżkom cen mięsa, 25 VI 1976 zastrajkował Wydział Remontowy, protest zdławiono, 3 najaktywniejszych uczestników: Mieczysława Zarębę, Roberta Drozda, Emila Węglińskiego zwolniono dyscyplinarnie z pracy. Pod koniec l. 70. w związku z kryzysem gospodarczym HSW musiała ograniczyć inwestycje produkcyjne i socjalne.

14 VII 1980 wybuchł 4-godz. strajk socjalny na Wydziale

Narzędziowni, po kilku dniach władze ustąpiły ws. płac; 2 IX 1980 na Wydz. Narzędziowni zawiązał się Komitet Założycielski niezależnych związków zawodowych, na którego czele stanęli: Stanisław Krupka, Franciszek Chudzik; 6 IX 1980 załoga Narzędziowni skierowała do dyrekcji postulat powołania niezależnych związków zawodowych, 9 IX 1980 proklamowano strajk w tej sprawie, tego samego dnia podpisano porozumienie, strajk zakończono, 11 IX 1980 przedstawiciele 24 Wydziałów podczas spotkania z dyrektorem naczelnym KP HSW Zdzisławem Malickim uzgodnili powstanie i ramy działalności tymczasowych władz nowego związku, 12 IX 1980 wybrano [Komitet Założycielski](#) HSW. S. Krupkę oraz 6 pracowników: Kazimierza Stanka, Adama Koptyrę, Kazimierza Webera, Józefa Jocka, Wiesława Główkę, Wiesława Grochala wydelegowano na spotkanie do Gdańska; S. Krupka reprezentował MKZ Stalowa Wola na spotkaniu 17 IX 1980, znalazł się wśród 45 członków założycieli NSZZ „S” występujących jako Komitet Założycielski, podpisanych pod wnioskiem o rejestrację Związku złożonym w SN w Warszawie. 27 IX 1980 w Stalowej Woli z inicjatywy HSW powstał MKZ „S”; przystąpiło do niego ponad 30 zakładów. W Prezydium MKZ początkowo byli tylko przedstawiciele Huty: S. Krupka, F. Chudzik, A. Koptyra, K. Weber, J. Jocek, W. Główkę, W. Grochał; w 1981, przed I WZD Regionu, do Prezydium MKZ dokooptowano przedstawicieli in. zakładów, m.in. Kopalni i Zakładów Przetwórczych Siarki Siarkopol. W tygodniku KF PZPR KP HSW „Tempo Socjalistyczne” panowała zmowa milczenia nt. „S” do 4 X 1980, kiedy to redaktor naczelny Dionizy Garbacz przeprowadził wywiad z S. Krupką, próbując zdyskredytować „S”, propagując „odnowę” starych związków, struktury branżowe; ten kierunek tygodnik utrzymywał do wprowadzenia stanu wojennego.

W HSW w połowie XI 1980 do „S” należało 16,7 tys. z 20,6 tys. pracowników (bez zakładów zamiejscowych). 26 I 1981 I WZD KP HSW dokonało wyboru władz zakładowych: S. Krupka został przewodniczącym KZ, a w IV 1981 przewodniczącym ZR Ziemia Sandomierska; do Prezydium KZ wybrano ponadto: W. Grochala – wiceprzewodniczący, A. Koptyrę – sekretarz, Jacentego Jędrucha, J. Jocka, Janusza

Kotulskiego, Stanisława Pęka, Ryszarda Sagatowskiego; KZ liczyła 48 osób; w skład Komisji Rewizyjnej weszli: Józef Jędrzejewski, Irena Kapuścińska, Ryszard Kwolek, Jan Pietras, Grażyna Woldan; skład KZ nie był ostateczny, 6 VI 1981 zwołano II WZD KP HSW, odbyły się wybory uzupełniające, nowym przewodniczącym „S” w HSW został J. Kotulski.

W okresie IX-XII 1980 niezależna prasa sprowadzana była na teren HSW tylko z zewnątrz (m.in.: „Robotnik”, „Wolny Związkowiec”, „AS”); pierwszym pismem w Hucie był biuletyn KZ NSZZ przy MKZ Stalowa Wola „«Solidarność». Zakład Skrzyń Przekładniowych” (XI-XII 1980 kilka nr. przygotowanych w całości przez Adama Krakowiaka), w I 1981 ukazał się „Biuletyn Informacyjny NSZZ Solidarność MKZ Stalowa Wola”, w II 1981 „Biuletyn Związkowy NSZZ «Solidarność» Kombinat Przemysłowego Huta Stalowa Wola”; prasę związkową Regionu drukowano niemal w całości w drukarni HSW („Biuletyn Informacyjny NSZZ «Solidarność» MKZ Stalowa Wola”, „Serwis Informacyjny NSZZ «Solidarność» Biura MKZ Stalowa Wola”, „«Solidarność». Biuletyn Zarządu Regionu Ziemia Sandomierska w Stalowej Woli”, jednodniówka Komitetu Założycielskiego PKS Stalowa Wola, pismo „Humanista”), także dokumenty, oświadczenia, porozumienia, apele władz Regionu.

„S” w HSW prowadziła działalność statutową, podejmowała sprawy interwencyjne, socjalne, opiniotwórcze, kontrolne, brała udział w ogólnopolskich akcjach strajkowych: 3 X 1980 strajk ostrzegawczy ws. nierealizowania przez władze postulatów z Sierpnia, 14 I 1981 strajk przeciwko represjom wobec rolników (Ustrzyki Dolne, Krosno, Rzeszów), 20 III 1981 pogotowie strajkowe, 27 III 1981 ogólnopolski strajk w związku z prowokacją bydgoską, 19-20 VIII 1981 strajk pod hasłem „Media kłamią” i innych, organizowała spotkania z liderami opozycji, ludźmi kultury (Ryszard Bugaj, Andrzej Gwiazda, Krystyna Zachwatowicz, Andrzej Wajda). 15-21 X 1981 w HSW ogłoszono pogotowie strajkowe na apel Regionu, 22 X – 2 XI 1981 HSW przystąpiła do strajku regionalnego o lepsze zaopatrzenie w artykuły żywnościowe. Negocjacje między Komisją Międzyresortową a RKS (3 XI – 10 X) zakończyły się podpisaniem porozumienia 11 XI 1981; z

HSW wśród sygnatariuszy porozumienia byli: Stanisław Krupka, Janusz Kotulski, Tadeusz Peszek, Jacenty Jędruch.

13 XII 1981 – VIII 1982 internowano 51 pracowników HSW (spośród 138 w Regionie), m.in.: Stanisława Krupkę (przewodniczący ZR), Janusza Kotulskiego (przewodniczący KZ), Wiesława Grochała (wiceprzewodniczący KZ), Adama Koptyrę (sekretarz KZ), Józefa Jocka, Jacentego Jędrucha (członek Prezydium KZ), Wiesława Wojtasa (przewodniczący „S” w Z-2), Jerzego Kopeczka (przewodniczący „S” w HTL), Franciszka Chudzika z M-01 (internowany 2-krotnie), Waldemara Dziurę, Józefa Żurawskiego, Romana Sudoła, Zdzisława Stawidło; 5 XI 1982 – 4 II 1983 powołano do Wojskowego Obozu Specjalnego w Czerwonym Borze 25 działaczy „S” z HSW (spośród 37 z Regionu); Zdzisława Bełczowskiego i Macieja Belinę aresztowano, następnie uniewinniono.

14 XII 1981 podjęto próbę wywołania strajku w HSW, co się udało przez 2-3 godz. na wydz. mechanicznych, następnie odbyło się zebranie konspiracyjne w mieszkaniu prywatnym w celu utworzenia struktury podziemnej „S”. Gromadzono informacje o aresztowanych, internowanych i ich rodzinach, przekazując je proboszczowi parafii Matki Bożej Królowej Polski w Stalowej Woli, zbierano składki związkowe na pomoc dla rodzin represjonowanych; Adam Jaworski i Andrzej Habuda organizowali ponadto lekarstwa, wspierali rodziny internowanych w różnych sprawach życiowych; przed Bożym Narodzeniem 1981 Witold Świercz (student z Warszawy, mieszkaniec Stalowej Woli) przeprowadził pierwszą samodzielną akcję plakatową wzdłuż drogi prowadzącej do HSW; I-IV 1982 rozprowadzano ulotki podziemnej „S” pisane i drukowane w kilkudziesięciu egz. przez Ryszarda Kardasza i jego rodzinę; następne próby organizowania podziemnej drukarni i wydawania zakładowego pisma „S” podjął Jerzy Wojtas; trudna do ustalenia pozostaje liczba i częstotliwość wydawanych w 1982 ulotek i pism podziemnej „S” w HSW. Na przełomie 1982/1983 ukazały się 3 nr. pisma „Godność”, prowadzono też kolportaż prasy podziemnej z Warszawy (przez m.in. Witolda Świercza) i Lublina (przez m.in. Tadeusza Wojtasa). W 1983 ukonstytuowała się kilkuosobowa Tymczasowa KZ „S” KP HSW, w jej skład w różnych latach

wchodzili: Ewa Kuberna, W. Wojtas, R. Kardasz, Kazimierz Rostek, A. Jaworski, Czesława Szpytma, Janusz Kubicki, Ryszard Kotwica, Andrzej Barwiński, Władysław Liwak; organem prasowym struktury był „Biuletyn Informacyjny Tymczasowej Komisji Zakładowej NSZZ «Solidarność» Kombinatu Przemysłowego Huta Stalowa Wola”, wydawany 1983-1988; od 1983 kolportowano także in. wydawnictwa podziemne, m.in.: „SMiS”, „Tygodnik Mazowsze”, „Hutnik”, „PWA” i in. pisma krakowskie, warszawskie, książki wydawnictw: NOWa, Spotkania, Przedświt, Rytm, CDN, także paryskie „Zeszyty Historyczne”, „Kulturę”.

Ostoją „S” po 13 XII 1981 stał się Kościół. W dni rocznic patriotycznych pracownicy HSW gromadzili się pod krzyżem przed bramą nr 3 na placu zajezdni autobusowej: składano kwiaty, palono znicze, śpiewano pieśni; 31 VIII 1983 i 1984 zgromadziło się tam ok. 2 tys. pracowników HSW i in. zakładów. W X 1982 z inicjatywy PZPR wytypowano kilkadziesiąt osób, które miały założyć nowy związek zawodowy. Powstał Samorządny Niezależny ZZ Pracowników HSW, który zrzeszał w III 1983 ok. 1 tys. członków, w tym prawie 400 emerytów. 30 VIII 1982 grupa działaczy podziemnej „S” podpierała się do zakładowego radiowęzła ulicznego, następnego dnia wyemitowano audycję w rocznicę Porozumień Sierpniowych. W 1986 z inicjatywy Tymczasowej KZ zbierano podpisy pod Petycją ws. pluralizmu związkowego (podpisywaną także przez pracowników WSK Gorzyce): zebrano 940 podpisów; niektórych sygnatariuszy SB zmuszała do wydawania oświadczeń, że złożyli podpis pod przymusem podziemnej „S”. Sprawą zajmował się rzecznik prasowy rządu Jerzy Urban, a wymuszone oświadczenia stanowiły podstawę przygotowania kilku konferencji prasowych.

W 1987 jako jeden z pierwszych w kraju powstał jawny 14-osobowy Komitet Założycielski „S” Pracowników HSW, w składzie Prezydium: W. Wojtas – przewodniczący, Krzysztof Dębski – wiceprzewodniczący, W. Liwak – sekretarz; W. Wojtas i Wiesław Turasz zostali 25 IV 1988 zwolnieni z pracy, co stało się jedną z przyczyn pierwszego w 1988 strajku 29-30 IV (dwa inne powody protestu to żądanie 20 tys. zł podwyżki dla każdego pracownika i wycofanie represji wobec

wszystkich członków Komitetu Założycielskiego). W 1988 Komitet kierował jeszcze dwoma strajkami: 13 VII (w czasie wizyty I sekretarza KC KPZS Michaiła Gorbaczowa w Polsce), i ostatnim, rozpoczętym 22 VIII, z jedynym postulatem: legalizacji „S”, stał się istotnym wydarzeniem w Hucie, Regionie i kraju; zakończył się 1 IX na wyraźne życzenie Lecha Wałęsy, który rozpoczynał rozmowy z rządem nt. Okrągłego Stołu. Strajk wybuchł w krytycznym momencie – gdy słabły akcje strajkowe w in. zakładach pracy, i kopalniach (z wyjątkiem KWK Manifest Lipcowy). Uczestniczyło w nim początkowo ok. 300 osób, a pod koniec – 5 tys. Przewodniczącym KS był W. Wojtas. W domu katechetycznym przy kościele MB KP pracował Sztab Wspierający KS, kierowany przez Ewę Kubernę; organizował pomoc, dostawy żywności, koców, ubrań, leków, akcje ulotkowe w mieście, druk „Biuletynu Strajkowego”, przekazywał komunikaty KS, informacje o sytuacji w Stalowej Woli do radiostacji zachodnich, Warszawy, Krakowa, Amsterdamu i Paryża; otaczał opieką medyczną i finansową pobitych 28 VIII działaczy Ruchu WiP (z Krakowa, Wrocławia i Warszawy, którzy przeprowadzili kilka samodzielnych akcji wspierających strajkującą Hutę na terenie miasta) i mieszkańców Stalowej Woli zatrzymanych w drodze na mszę św. pod HSW i karanych w trybie natychmiastowym przez kolegium ds. wykroczeń, przyjmował delegacje z innych ośrodków, dziennikarzy, przedstawicieli duszpasterstw, pomagał im w przedostaniu się na teren Huty, dokumentował zdjęciami i filmami wideo wydarzenia tamtych dni. Protest zakończył się triumfalnym pochodem uczestników i osób wspierających przez Stalową Wolę do kościoła MB KP, gdzie proboszcz Edward Frankowski odprawił uroczystą mszę św. Wcześniej, przez cały czas trwania strajku, wzywał do czuwania pod bramami Huty nad bezpieczeństwem strajkujących. Ks. E. Frankowski – jego płomienne modlitwy i kazania, dwie msze św. odprawione przed bramą nr 3 (26 i 28 VIII 1988), które zgromadziły 6-10 tys. ludzi – sprawił, że strajk stał się strajkiem całej Stalowej Woli i Regionu.

Prowokacja służb specjalnych nie udała się, choć doprowadziła do śmierci milicjanta Mieczysława Turbakiewicza, który postrzelił się z własnej broni 31 VIII 1988

podczas wyprowadzania go z terenu Huty przez straż strajkową (zmarł w szpitalu). Nie rozwiązano zagadki, z jakim rozkazem został wysłany do HSW i do czego miał mu posłużyć służbowy pistolet. Śledztwo umorzono, zanim to jednak nastąpiło, na łamach takich gazet jak „Służba Narodu”, „Polityka”, „Kulisy”, „Życie Warszawy”, „Argumenty”, „Prawo i Życie”, „Walka Młodych”, oskarżano strajkujących i Kościół, używając tego tragicznego wydarzenia do pomniejszania roli jednego z najsilniejszych strajków w Polsce w VIII 1988.

Po strajku działacze „S” nadal mieli obrońcę w Kościele, w osobach ordynariusza Diecezji Przemyskiej ks. Ignacego Tokarczuka, ks. E. Frankowskiego, ks. Jana Niemca, ks. Adama Gardyasa i innych kapłanów oraz w Komisji Interwencji i Praworządności „S” kierowanej przez Zofię i Zbigniewa Romaszewskich. W obradach Okrągłego Stołu uczestniczył m.in. przedstawiciel HSW W. Liwak. Podziemna Tymczasowa KZ „S” KP HSW uległa rozwiązaniu w sposób naturalny po strajkach; do końca 1988 w domu katechetycznym, następnie w HSW działał Tymczasowy Komitet Organizacyjny, na którego czele stał W. Wojtas, następnie Ryszard Szymański wybrany w VII 1989 na przewodniczącego KZ. Władze „S” w HSW zmieniały się czasem gwałtownie; funkcję przewodniczącego po R. Szymańskim pełnili kolejno: Franciszek Chudzik (1990-1991), Andrzej Gargaś (1991-1998), Stanisław Siembida (1998-2001), Henryk Szostak (od 2001).

Przekształcenia organizacyjne i własnościowe HSW wywarły wpływ także na strukturę „S”; od 1992 działa KZ Międzyzakładowej Organizacji Związkowej Huty Stalowa Wola SA, od 2004, oddzielnie, KZ w Hucie Stali Jakościowych, od 2006 w Zakładzie Kuźnia Matrycowa. Huta rozpadła się na samodzielne części, poszczególne spółki produkują maszyny budowlane i sprzęt zbrojeniowy; zatrudnienie oscyluje w granicach ok. 6 tys. pracowników, MOZ „S” w HSW SA wg stanu na V 2010 liczy ponad 2,1 tys. członków.

SB, wykorzystując tajnych współpracowników (m.in. TW ps. Robert, Ala, Tulipan, Lipa, Klaudia), kontakty służbowe, niektórych przedstawicieli kierownictwa, prowadziła na

terenie HSW i w związku z pracownikami HSW SO krypt. Hutnik, SOR krypt. Mechanicy, SOR krypt. Metalowcy, SOR krypt. Organizacja, SOR krypt. Sieć, SOR krypt. Naukowcy, SOR krypt. Hutnicy, SOR krypt. Grupa, SOR krypt. Zmora, SOR krypt. Burza. Wątki dot. HSW przewijają się w SO krypt. Ośmiornica dot. rzeszowskiego Oddziału Solidarności Walczącej. Materiały agenturalne wykorzystywano przy aresztowaniach za kolportaż prasy i wydawnictw podziemnych w 1983, 1985 oraz po strajkach w 1988.

Anna Garbacz|Ewa Kuberna

[Region Ziemia Sandomierska, Stalowa Wola](#)

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

[Zgłoś błąd](#)